

POWSZEDNI (170) *ai*

o oraz e jasne (w tym w o 2 r. błędne znakowanie).

sg *m N* powszedni (17). ◇ *G* powszedniego (31); -ého (1) *OrzQuin*, -ego (1) *BiałKat*, -(e)go (29). ◇ *A* powszedni (19). ◇ *I* powszednim (10), powszedni(e)m (1); -im : -(e)m *WysKaz* (2:1). ◇ *L* powszednim (4), *skrót* (1). ◇ *f N* powszednia (10). ◇ *G* powszedni(e)j (1). ◇ *A* powszednią (9). ◇ *I* powszednią (1). ◇ *L* powszedniej (4); -ěj (1), -(e)j (3). ◇ *n A* powszedni(e) (3). ◇ *I* powszednim (1). ◇ *pl N subst* powszednie (21); -é (1), -(e) (20). ◇ *G* powszednich (13). ◇ *D* powszednim (1). ◇ *A subst* powszednie (14); -é (1), -(e) (13). ◇ *I m* powszedni(e)mi (5). ◇ *L* powszednich (4).

Sł stp, Cn notuje, Linde także XVII – XVIII w.

1. *Zwykły, niewyrozniający się; profestus Calep; quotidianus Mącz (101)* : Forma quotidiana, Domowa/ Powfzednia vrodá. *Mącz* 134a; *Calep* 855a.

W porównaniu (1): yżeby ich [zbroi] nieinaczezy iako członkow/ albo powfzednich fzat czału potrzeby używali *KwiatKsiąż* N3.

W przeciwstawieniach: »przedni... powszedni« (1): Tego fię nam chce/ co ná cudzym brzegu/ [...] Domá fię rzeczy choć dobrze fą przednie/ Zdádzą powfzednie. *KlonFlis* C2v.

»święto (*a. święty dzień*) (6), niedziela (2) ... dzień powszedni; święty... powszedni« (7;1): tak wiele świat wkościelę bożem naczynili/ że ledwa niewięcy niż dni powfzednich *MurzNT* 56; *KrowObr* 71; *Mącz* 118d; *ModrzBaz* 92v; *Desecro* – Z fzwietego powfzednie czynię. *Calep* 311a; *WujNT* 323; w Niedziele y w świętá więcey zabaw świeckich máia/ [...] niż w powfzednie dni *PowodPr* 51, 51.

»śmiertelny (28), ciężki, wielki ... powszedni« [*w tym: grzech powszedni (29)*] (30): *PatKaz III* 95v; A wnet potym [*Luter*] mowi. Iż dobry vczynek nalepyey vczynyon/ według miłósyerdzya bożego powfzedni grzech yeft/ ále według fądu bożego smyertelny. *KromRozm I* [H3]; *GórnDworz* Z7v; A drudzy [*ludzie umierają*] zásię ácz nie z ciężkiami/ ále wždy z Powfzedniami grzechámi *WujJud* 203, 218; a iákom iey świadom funnieniá ná fpowiedzi/ nigdy fię nic śmiertelnego niedoznáło/ á powfzednich liedwie kiedy co znáczne⁸⁰. *SkarŻyw* 580; *LatHar* 111; Przetoć dobrze kościół iedne grzechy śmiertelnymi zowie/ y ma ie zá takie: iż wždyscy ktorzy fię ich dopuľzczáią/ godni fą wieczne⁸⁰ potępienia: á drugie powfzednie/ ktore łączney mogą być odpuľczone/ y nie záługuia potępienia. *WujNT* 527, 21 [2 r.], 27, 527 *marg*, 796, 817 [2 r.], Yyyyy3v; [*Heretycy*] nie kłádá żadney rozności między grzechem śmiertelnym á powfzednim. *WysKaz* 15; Ale ten który [!] niema grzechu śmiertelnego/ tylko iáki powfzedni/ dokąd poydzie? *WysKaz* 20, 15 [2 r.], 19, 20 [5 r.]; Powfzedniami grzechámi [*poświęceni w żywocie*] vpádác mogą: ále wielkimi nigdy *SkarKaz* 577b, 313a [2 r.], 577a.

Wyrażenia: »dzień powszedni« = *profestus dies Mącz, Modrz, Cn; ferialis JanStat, Cn; operarius dies Mącz; dies ferialis, feria JanStat; a religionibus liter dies, profestus Cn* [szyk 10:8] (18): *Mącz* 88b, 118d, 125c, 264c; Gdzie fię obrocił fkazanim [*lege: z kazanim*]/ iuľz miáło wždytko y we dni powfzednie święćilo/ y wárfátaty proznováły. *SkarŻyw* 462; *CzechEp* 192; Wtóre fądzenie [roków] po święćie S. Máćieia Apoľtoła ná Wioľnę: także w dzień powfzedni práwny piérwly. *SarnStat* 729, 729 [3 r.]; [*bogata szlachcianka*] W powfzedni dzień w letniczku, w kofzuleczce bialey *CiekPotr* 29; [*HerbNauka* r7]. Cf *W przeciwstawieniach*.

»grzech (jest) powszedni« = *ignoscibilis a. minima noxa, levius peccatum, venialis culpa Cn* [szyk 69:7] (76): *OpecŻyw* 178v; *PatKaz I* 10, 11v; *PatKaz II* 67; *PatKaz III* 139; *WróbŻoIt* H3; *SeklKat* Q4v [2 r.]; *KrowObr* 70v [2 r.]; áczkolwiek też nieiákíey Pokuty potrzebúią lżeýfze grzechy/ ktore Powfzedniemi zową. *KuczbKat* 200, 200 [3 r.]; *WujJud* 64 [2 r.], 204, 221, 223, Mmv; *LatHar* 111, 187, 199, 201, 649; gdyż oná [*Matka Boska*] byłá záfwe czyfta y od namnieýfzego grzechu powfzedniego *WujNT* 310, 27, 136, 361; iz fą rozmáite poórzodki przez ktore/ tey wftáwicznéy Dufznéy choroby/ to ieft grzechow powfzednich pozbywamy. *WysKaz* 27, 15 [2 r.], 16, 19 [3 r.], 20 [2 r.], 27 (17); Y dla te⁸⁰ Ian s. iefzcze z dziećínftwá ná puftynią pófzedł: áby fię grzechow powfzednich wftredz lepiej mógł *SkarKaz* 577b; [*KuczbKat* 233 (Linde)]. Cf *W przeciwstawieniach*.

Zestawienie: »rok powszedni« = *zwyczajny termin sądowy* (1): *Księgi dziewięte o Roku powfzed. SarnStat* 533 żp.

Szeregi: »mały albo powszedni« (1): Kto omyty ieft/ nie trzebá mu iedno żeby nogi vmył [...]. (-) Nogi tu Auguftyń s. ludzkie á ziemfkie požádlíwości rozumie: to ieft/ máłe álbo powfzednie grzechy/ bez ktorych ludzie ná świecie nie fą. *WujJud* 204.

»ani pierworodny, ani powszedni« (1): zadna zmaza any pyeruorodnego any powfzednyego grzechu w tobye nyeyefth *PatKaz I* 11v.

»robotny, (albo) powszedni« (2): *Fasti, Káalendarz z którego fwięte dni od robotnych álbo powfzednich łączimy. Mącz* 118d, 264c.

W przen (1) : Yellíże vczony niech co lepfzego nápiýfze/ A my do tąd przeftániemy dobrzy Towárzyfze. Ná tey powfzedniey potráwie *GroicPorzRej* C4.

a. [*O rzeczach codziennego użýtku*: 2 płaszczá, 1 ostrodomski, drugi powszedni; sukniá dziká podpuriańska, á druga powszedniá *InwMieszcz* 1548 nr 26; Kanka powszedniá, czepiec powszedni jedwabny *InwMieszcz* 1550 nr 31, 1550 nr 31, 1559 nr 88, 1571 nr 164, 1579 nr 226, 1587 nr 277; Płáfchcz czarni powfchedni sproftęgo fukná *ZapWpolActAdv* 1550 205/153.]

2. *Codzienny, codziennie użýwany, codziennie się powtarzający; quotidianus (cotidianus) Vulg, PolAnt, Mącz, Calep, Cn; amphemerinus Cn* (55) : A zaż tego nye baczmy po foby y w powfřednich pokármyech/ iz pófpolícye rychley fye nam złęgo záchce/ niż dobrego *KromRozm I* N2v; *Mącz* 88c; *Calep* [891]b; wfzczęło fię fzemránie Graekow przeciw Żydom/ iz w poftugowániu powfzednim bywáły pogárdzone wdowy ich. *WujNT Act* 6/1; A iefliby brát ábo síoftrá byli nádzy/ y nie doftawáloby im powfzedniey żywności [...] *WujNT Iac* 2/15, s. 26 [2 r.], *2.Petr* 2/13, s. 812 marg.

N sg f w funkcji orzecznika: »powszedniá« (1): Hoc quotidianum est, Powfzedniá to *Mącz* 88c.

W przeciwstawieniu: »nadpodstatni [= nadprzyrodzony] ... powszedni« (1): Chleb dufzam k obżywieniu/ nád podftátni niebiefki/ ciáлом zás k pošíleniu/ náfz ten powfzedni ziemfki/ [...] day nam džíś. *ArtKanc* M14v.

Wyrażenia: »chleb powszedni« [w tym: w *Modlitwie Pańskiej* (13)] = *panis quotidianus (cotidianus) Vulg, PolAnt; panis supersubstantialis Vulg* [szyk 21:6] (27): Chleba náfze⁸⁰ powfzedniego dai nam dzis *SeklKat* C, S3; ábyfmy fie tu ná fwyecye dobrze myeli/ wychowánye doczełne⁸⁰ żywotá flufné ználi. Yáko chleb powfředni y infle cyełfne podpory *GliczKsiąż* G7v; *KrowObr* 149v; *Leop Luc* 11/3; *BibRadz Matth* 6/11, *Luc* 11/3; *BielKron* 438; *OrzQuin* H; *BiałKat* 208v; *KuczbKat* 405 [2

r.]; *WujJudConf* 79; *ArtKanc* N14v, M17, M19, N2, T10v, T12; *LatHar* 2, 252, 254; *WujNT Matth* 6/11, s. 26 [3 r.], *Luc* 11/3; [A iż nie prośimy Chlebá rocznego/ ále tylko Powfzedniego; á ná káždy dzień/ ná káзде Džíś *HerbNauka* d7v (*Linde*)].

»powszedni domowit« (1): oddáné mi fą z Kráková Lífty/ od [...] Kśiędzá M. Kromerá powfzedniégo domowitá *OrzQuin* H2v.

»ograżka, gorączka, zimnica powszednia« [szyk 9:2] (6:3:2): Mocz czyrwony/ iáko róža/ Ograżkę známionuie/ Ogniftą Trzećianę/ álbo powfzednią. *SienLek* 26; Kto chce gorączkę á owfzem powfzednią léczyć: naprzod ma przepuśzczeniem żywot przeczyśćić. *SienLek* 139v; Ale powfzednia žimnicá/ tákowego lékářtwa potrzebuie/ Weźmi oleiu ceglánégo/ á zmiéśzay go z łokiem bylicowym/ day tego truneczek wypić chorému/ gdy go ma žimno ruźzyć *SienLek* 140, 28v, 29v, 139 [2 r.], 139v [2 r.], 140 [2 r.].

»powszednie potrzeby« (1): iakoby [żołnierze] [...] pale albo piałek na fzańcze albo wały/ na ośtatek niktore rzeczy ku powfzednim potrzebám znalazli *KwiatKsiąż* N3v.

Szeregi: »powszedni i dzienny« (1): zwłáfczázá iż o powfzedni y iakoby džíenny chleb prośić w Ewángeliey świątey nas náuczono *LatHar* 2.

»(nie tylko) powszedni abo (ale też) nadistotny« (2): A ták prośimy tu nie tylko chlebá powfzedniego/ to ieśt/ tego wśzytkiego co nam ku záchowaniu ciáłá ieśt potrzebno: ále też chlebá nádiśtotnego/ to ieśt wśzelkiego pokármu duchownego (*marg*) Chleb powfzedni ábo nádiśtotny. (–) *WujNT* 26.

W przen (1) :

Wyrażenie: »chleb powszedni« (1): modlitwá/ byłá mu chlebem powfzednim *SkarŻyw* 353.

Przen (4) :

Wyrażenie: »powszedni chleb« = *Eucharystia* [szyk 2:2] (4): Ciáło Boże ieśt Chlebem powfzednim/ czemu? *KuczbKat* 410 *marg*, 410 [2 r.]; IEśli powfzedni chleb ieśt (bo go ták Ewángelia ś. nazywa) czemu go raz tylko w rok bierzéśz? Bierz co dzień *LatHar* 197.

3. Ogólny, powszechny (14) :

Wyrażenie: »powszednia (jest) ofiara« [szyk 3:1] (4): *KuczbKat* 160; Przeto te fłowá niemogá być o żadney inźzey ofierze rozumiáne/ iedno o oney naczyřtźzey niepokalanégo Báránká Páná Chřiřtufá/ ktora w Kośćiele ieśt powfzednia. *WujJud* 238, 236v [2 r.].

Zestawienie: »powszednia spowiedź« [szyk 7:3] (10): *RejFig* Aa8; Papieź [*Damazyjus*] wřtáwił w kośćiele śpiewác zá káżdym Pfálmem Gloria patri etc. też y powfzednią śpowiedź mówić w kośćiele *BielKron* 157v; *SkarŻyw* 293; *LatHar* 84 [2 r.], 136 [2 r.], Aaa3 [2 r.]; A obácź iáką ci śpowiedz czynili: iż nie onę powfzednią/ ktora fię wśzyřcy ludzie wyznawáią być grzeřznymi [...] ále káždy zofobná nie tylko fię śpowiedáł włáfnych śpraw/ vczynkow y grzechow śwych/ ále ie też opowiedáł z wyliczánim káźdego zofobná. *WujNT* 478.

Synonimy: **1.** lekki, mały, pospolity, potoczny, powszechny, prosty, robotny, zwyczajny, zwykły; **2.** dzienny; **3.** pospolity, powszechny.

Cf **NIEPOWSZEDNI**, **POWSZEDNIOWY**, **POWSZEDNY**

KW, ZCh